

B

Economique
Föreningspost

BEGRÄNSAD EFTERSÄNDNING

Vid definitiv flyttning återsänds
försändelsen med nya adressen på
baksidan (ej adressidan).

NORDISKA KULTUR- LANDSKAPSFÖRBUNDET

Returadresser:

SVERIGE
c/o Hälsinglands museum, Storgatan 31,
S-824 30 HUDIKSVALL

NORGE
Steinar Sørli, Fylkesmannsgården,
N-7715 STEINKJER

DANMARK
Anders Myrtue, Tarupvej 4,
DK-5210 ODENSE

Palautukset:
FINLAND
Päivi Maaranen, Timmerdammsvägen 5 J 109,
SF-00640 HELSINGFORS.

Hälsingberg Stig
ia Rute 1160
2380 BRUMUNDDAT

Key dates

Abstracts Feb 1, 2002
Notification about the acceptance, Feb 15, 2002
Early registration, March 15, 2002
Conference Aug 25-Sep 1, 2002
For more information please visit web site
<http://www.geo.ut.ee/PECSRL> or send an e-mail to
palang@ut.ee or helens@ut.ee

Please feel free to distribute this information
Mats Widgren --
mats.widgren@humangeo.su.se

Den permanenta konferensen för Europas rurala landskap

sammanträder nästa gång i Estland. Se mer här. Se mer på organisationens hemsida <http://www.pecsrl.org/> eller
på Estlandskonferens hemsida som anges ovan.

From: Hannes Palang <palang@ut.ee>

Dear colleagues,

Please let me invite you to the next session of the Permanent European Conference for the Study of the Rural
Landscape that will take place in Tartu and Otepää, Estonia, Aug 25 - Sep 1, 2002,

under the title **Rural landscapes: past processes and future strategies.**

Central Themes

It is the time when the rural landscapes of Europe are undergoing significant changes. Some landscapes are
being abandoned; some are being turned into urban areas. The speed of the change is the highest of all times.
The conference tries to explore the reasons and the consequences of these changes, but also to offer solutions
for the future. More specifically, the themes focus on what is there in the studies of landscape history that we
can make use of in present studies, the issues concerning ethic and moral values studying and working in the
landscape, how do local people perceive the landscape, how have the rural landscapes been formed and
modified, how can historical ecology help to solve the current problems, what is the role of agriculture and
cultural heritage in the future rural landscapes etc.

NORDISKA KULTUR-
LANDSKAPSFÖRBUNDET

LOMMEN

28 * januari 2002

ISSN 1102-6553

Vinterräv
Jonas Lundin

Etnoekologi och kulturens landskap

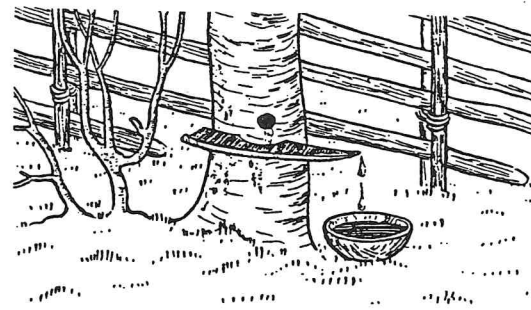
Så har den kommit. Nordiska Kulturlandskapsförbundets hittills största bekräftelse på värdet av sin existens. Vi har fått en hel del sådana bevis under förbundets tidigare tillvaro också. Ta böckerna Äldre tiders odling och Husdyr og landskab som exempel. Andra tryckalster är Bonden formar landskapet, Bevarande av kulturlandskap, Fäbodskog och fäbodbruk samt Ladornas land.

Imponerande nog, men höstens verk är storslaget. "Enormt intressant bok, så jag kan nästan inte finna ord för detta!" "Härlig rikedom!" utbrister till exempel radio- och TV-journalisten Jan Danielsson då han presenterar boken Människan och naturen.

Förbundet står naturligtvis inte ensam bakom utgåvan. Det tyngsta lasset har svenska Centrum för Biologisk Mångfald dragit. Andra medintressenter är Åjtte – svenskt Fjäll- och samemuseum, Fredriksdals friluftsmuseum, Julita – Sveriges lantbruksmuseum, Naturhistoriska riksmuseet och Stiftelsen Skansen. Men vi är med som idégivare och i ledningen för produktionen. Ytterligare två volymer i serien, som kallas Etnobiologi i Sverige är på gång: Människan och floran och Människan och faunan.

Arbetsättet, att söka allianser, har blivit typiskt för vårt förbund. Det har gett oss styrka men kanske suddat ut vår profil. Kanske kan det också vara en del av förklaringen till vikande medlemstal. Vi har många medarbetare runt om i Norden, men när vi tittar närmare på dem är de inte medlemmar! Kanske måste vi vara hårdare mot våra medarbetare. Jag minns att Olle Berglund, en gång kanalchef på Sveriges television, berättade hur han tvingade kollegan Jan Danielsson att bli med i Förbundet. Vänligt men handfast! Och det var ett intervjuoffer som en gång fick Olle att bli med.

Jag är rädd för att många av våra medlemmar är för mesiga i kontakterna med vänner och kollegor och inte vågar visa sin övertygelse om Förbundets förträfflighet. För mig har de kontakter här hemma och runt om i Norden, som jag fått genom Förbundet varit ovärderliga i min yrkesverksamhet och gjort denna både trevligare och bekvämare samtidigt som resultaten blivit bra mycket bättre än om jag måst arbeta isolerad. Förbundets gränslösa kontaktnät får inte vittra sönder i och med att de gamla kämparna faller ifrån; Ellen och Eiler Worsøe, Gro Wester, Nils Dahlbeck...

Ta björklaka. En lie leder savströmmen. Från kapitlet Bark, näver och sav.

Jag minns när Ulla Alm var ny i Förbundet och hur hon svält sig igenom årsmötet i Bohuslän 1990. Hon var överväldigad av alla nya kontakter och måste pumpa alla på allt. När måltiderna var till ända hade hon aldrig hunnit äta något.

Då var hon en tämligen missanpassad "NOLA-byråkrat" vid länsstyrelsen i Stockholms län. Nu har denna entusiastiska, levande och underbart varma människa, med den av eget initiativ bildade föreningen Kulturlandskaperna i ryggen, blivit färegare med Hästskostallet på Solna kommuns gård Överjärva som bas. Föräldrarna måste ha varit synska när de döpte henne till Ulla. Hon leder ullkurser och älskar får. Med fären sköter hon och föreningen tidigare övergivna beteshagar runt huvudstaden. – Varje hektar vi vårdar är en investering för biologisk mångfald, säger Ulla.

Ulla är pionjär och ett prakt(iskt) exempel på de tankar Janken Myrdal på ett teoretiskt plan formulerat åt jordbruksminister Margareta Winberg. Han har angripit problemet genom att med agrarhistorien i botten problematiserat begreppet produktion. Han pekar på tre viktiga samhällsvetenskapliga faktorer: behov, brist och arbete. Vid sidan av basproduktionen av föda och fiber visar han på tre olika nya processer där livsmedelsproduktionen ingår som en given del:

- 1 att bevara det som tidigare var bieffekter av produktionen
- 2 att motverka negativa bieffekter av produktionen
- 3 att erbjuda nya former av behovs-tillfredsställelse.

Bonden ska ersättas för denna nya värdeproduktion. Därför ska också dessa bondens nya uppdrag prissättas. Hade Janken varit mera aktiv och utnyttjat Förbundets nätverk lika intensivt som Ulla, hade han kunnat illustrera sin rapport till Margareta Winberg med exemplet Ulla Alm.

Ibland sparar man på papper om vars ursprung man bara har en dunkel aning. I boxen för material till LOMMEN har länge legat pappren om "fighten i Fiby". De är ett sådant exempel. Förmodligen fick jag dem som fax. Förmodad avsändares förnamn är Hans och efternamnet kan börja som Alm... men sedan är det stopp. Att författaren fanns i texten hade jag missat, slarvig som jag är. Den uppgiften trodde jag ända till nu hörde till litteraturlistan.

Nu sker i alla fall publicering med äran som sedvanligt honorar. Ämnet är fruktansvärt aktuellt. Natur- och vildmarksromantiken är fortfarande, i varje fall i Sverige, lika dominerande och sernandersk inom skogsskyddet som på 1930-talet. Tåkenöns gamla fäbod- och ängslandskap i sjön Hjälmaren är ett tragiskt exempel på detta.

Kanske kan ljuset komma från Danmark. Där hörde vi under årsmötet 2001 att boken i Tolne skov är ursprunglig i så motto att den aldrig blandats med andra provenienser. Däremot är den "bokskogen" varken urskog eller naturskog eftersom den så långt man vet har varit påverkad av människans verksamhet i området. Den kunskapen och medvetenheten är viktig. Om och när hävden upphör kan stora biologiska förluster inträffa.

Ett glädjande faktum är emellertid det svenska miljödepartementets insikt i etnoekologi och om hävdtraditioners betydelse. Återstår att se om detta kommer att återspeglas i den nya standarden för certifiering av skogsbruk som ska vara färdig i maj 2003. Betad skog är en bristbiotop.

Vår dagboksskrivande Christer har haft förmånen att få delta i skötseln av det genuina fjällhemmanet Lillhärjåbygget och också ta en titt på dess fäbod, en pastoral idyll av sällan skådat slag med vallen i full blom några veckor före buföring och slåtter samt grå timrade hus, som förmedlade en känsla av mänsklig ursprunglighet.

Detta är artikel 10 i Konventionen från Rio som den ser ut i en svensk verklighet. En verklighet som många inkrökta tjänstemän och byråkrater inte tror existerar. Själv var jag där år 2000. Noteringar från det besöket finns i LOMMEN nr 26.

Det finns en dokumentär video om Livet på Lillhärjåbygget. Den kan köpas av filmaren Erik Eriksson för ett par hundralappar. Ring honom på tel 0651-270 75 eller skriv med adress, PL 425, S-820 42 KORSKROGEN.

Det här numrets innehåll kan uppfattas som svenskt. Det är menat som en provokation. Jag behöver som redaktör bättre hjälp av er som läsare med material från ALLA delar av Norden. Så undrar jag vad som blev av det utlovade helnorska numret om ängar och hagar, det som skulle blivit nr 24? Något att bita i nu när produktionen av Nordisk Bygd med Landskapet på Vega som tema är klart!

För övrigt kan nämnas att Nordisk Bygd om finska Skärgårdshavet också är väldigt nära tryck. Nordisk Bygd från Hälsingland är heller inte så avlägsen. Som extra knorr kan meddelas att det numret kan få en extra spridning genom att det kommer att ingå i den exklusiva serien Studia ethnobiologica.

Den som är medlem i vårt Förbund 2002 är gynnad!

Nästa årsmöte är den 27/6-30/6 2002, på Öland. Mycket är ännu preliminärt men Arnolds information duger väl för planeringen.

Tyvärr visade det sig inte praktiskt lämpligt att också besöka Bråbygden under årsmötet. Kan vi hoppas på att någon av de efterfrågade korta kurserna eller något seminarium förläggs dit. Det vore ju på sin plats. Det var där Förbundets embryo, den tvärvetenskapliga "Krokshultsgruppen", samlades en gång för snart ett kvarts sekel sedan.

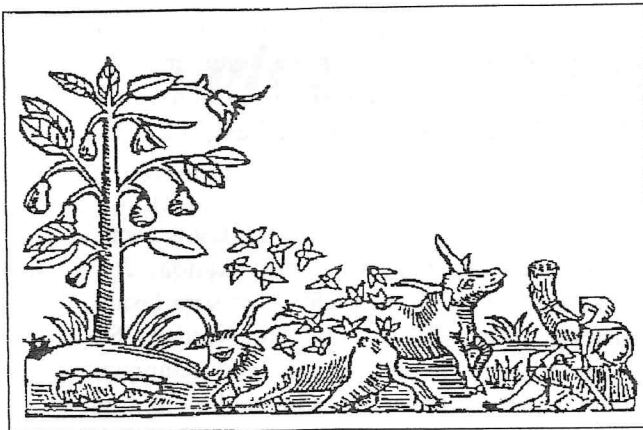
Vad säger Bengt MP Larsson, Marita Wigren, Ann Norderhaug, Gunilla Almered Olsson, Thomas Persson, Roger Svensson, Mårten Aronsson, Ivar Andersson och ni övriga som var med då? Ni har så mycket av erfarenheter att föra vidare.

Nog orkar ni samla er och ta ett initiativ till...

K.

Drömmar som grundar sig på drömmar och inte på realiteter är otillräckliga i nuet och förödande för framtiden. Ur Evangelium enligt Snobben, Libris 1990.

Kära Vänner

Vi har väl alla haft känslan av att vårt kära Nordiska Kulturlandskapsförbund har börjat gå kräftgång under de senare åren. Det är egentligen inte så särskilt anmärkningsvärt. Det synes som om föreningslivet både i Sverige och annorstädes lever under andra omständigheter än tidigare. Det är ju till och med svårt att i dagens läge engagera folk till fackliga möten. Människorna har för mycket omkring sig, kanske med en ökad stress som gör att man inte vill, orkar eller kan engagera sig i föreningslivet. För vårt vidkommande är det ju särskilt svårt eftersom vi kommer från hela Norden.

Även inom styrelsen kände vi att medlemsantalet börjat svikta och att det är svårt att få nya medlemmar. Det var emellertid först vid vårt styrelsemöte i Julita i oktober förra året, som vi verkligen fick svart på vitt på farhågorna genom att Steinar redovisade de sjunkande siffrorna från året 1998 till 2000. Det var och är en nedslående rapport och dessvärre allvarigare än vad vi kanske alla befarat. Sammanställningen visar att, om alla kategorier medlemmar inräknas, Från att ha haft 425 betalande medlemmar 1988 sjönk siffran år 2000 till 287. Vi har således, med reservation för att inte siffrorna är helt korrekta, tappat inte mindre än 138 betalande medlemmar. Än mer nedslående är att 108 av dessa "försvunnit" mellan åren 1999 till 2000.

Styrelsen beslöt omedelbart att något måste göras för att om möjligt få kartlagt orsaken till den drastiskt minskade medlemsanslutningen under de senaste åren. I första hand önskade vi få klarlagt så mycket som möjligt från dessa medlemmar, varför de inte erlagt årsavgiften.

En enkätkrivelse jämte ett frågeformulär sammanställdes av styrelsen och materialet sändes ut i början av detta år. Redan här vill vi nu påpeka, att några bestämt svarat att de inbetalt årsavgiften.

Vi var medvetna om att fel kunde uppstå i utsändningen och redan i den medföljande enkätkrivelsen bad vi dessa medlemmar ha överseende med malören.

Enkätkrivelsen jämte formuläret, där de inkommande svaren noterats, redovisas nu i Lommen.

Resultat

Inledningsvis kan konstateras att av 208 utskick har 55 svarat (ca 25 %). Svaren har varit väldigt skiftande och i många fall har dessutom, som Du kan se, inte alla frågorna besvarats.

Enkäten gick ut till medlemmar och organisationer med för Sveriges vidkommande 70, Danmark 81, Norge 45 och Finland 12. Svar har inkommit med för Sveriges del 29, Danmark 16, Norge 9 och Finland 1. På grund av avflyttning kunde inte några nås.

I fråga nr 1 har 26 män och 17 kvinnor angett kön. Härtill kommer 3 organisationer. Övriga tillfrågade har inte angett kön. Åldern varierar från ca 30 år till över 70 med tyngdpunkten förlagd inom åldersintervallet 50 till 60 år. Yrke/utbildning är som väntat mycket brett, ett besked som i sig är glädjande. Ett av Förbundets syften är ju att nå ut till en bred krets av intresserade och yrkesverksamma, som värnar om och kämpar för det äldre natur- och kulturlandskapets bevarande och stärkande. Här finns alla utbildningar/yrken representerade som rena biologer, forskare, skogs- och jordbrukskonsulenter, lärare, författare, konstnärer, arkeologer, arkivarier, museiintendenter, kulturhistoriker, landskapsvårdare, allmänt intresserade etc.

Svaren på fråga nr 2 ger också en fingervisning om det breda intresse som finns hos den enskilde medlemmen eller organisationen liksom de förväntningar man har på Förbundet.

Här finner vi personer/organisationer som svarar; intresserad, vill lära mer, vill stötta Förbundet, få nyheter, öka bredden på kunskaperna, seminarierna/årsmötena samt som yrkeskomplettering.

Fråga nr 3 gav vid handen att 25 personer har varit medlemmar 1-5 år, 14 st i 6-10 år samt 9 st i mer än 10 år.

Beträffande fråga nr 4 gick det inte att utläsa någon direkt klar uppfattning. Många svarade inte alls, flera trodde de hade betalt, flera visste att de betalt och många påpekade att de inte fått inbetalningskort. (Se mer härom nedan.)

Fördelningen av svaren under frågorna 5-7 framgår av enkäten. Många har över huvud taget inte svarat på alla delfrågorna.

Sammanfattning

Försök till sammanfattning, där även svaren på fråga nr 8 om "Särskilda synpunkter..." beaktats.

1. Åldersfördelningen, som sagts ovan, visar att den är mycket hög. Vad göra för att engagera unga yrkesverksamma eller bara allmänt intresserade för Förbundets arbete. Vi måste nog alla ta på oss att bli mer aktiva och försöka värva nya medlemmar. I och med EU-stöden, som ges till brukare, som verkar för att bevara och förstärka det äldre natur- och kulturlandskapet, har bland annat, i vart fall i Sverige, länsstyrelsernas personal förstärkts med ett stort antal tjänstemän, vilka arbetar med dessa stöd. Även kommunerna har ju ett ansvar för bevarandefrågorna liksom många statliga myndigheter och organisationer. Här finns många målgrupper att utföra lobbyverksamhet på. Det kan också här meddelas att Förbundet vid årsmötesförhandlingarna i Danmark 2001 beslöt att sänka årsavgiften för institutioner och organisationer från 800 kronor till 500.

2. Svaren under frågorna 5-7 ger inga direkt klara signaler för agerande utom då fråga 7 C. Här får vi väl diskutera vidare hur vi kan stärka och förbättra detta önskemål. Intressant är emellertid att flera medlemmar har berömt Lommen och anser den vara intressant och innehållsrik. Två medlemmar anser den vara tråkig och ointressant. Årsmötena och kostnaderna för dessa liksom årsavgiften har ingen negativ trend. Problemet är många gånger att få tid till årsmötena.

3. Det är många synpunkter som nedtecknats under fråga nr 8. Klart framgår det att vi behöver se över och förbättra ajourhållningen av vårt medlemsregister och att noteringar om inbetalning av årsavgiften ordentligt registreras. Vidare är det ett

lika klart uttryckt önskemål att separata inbetalningskort medföljer Lommen samt att Förbundet inte ska tveka att skicka ut påminnelser vid försummelse med årsavgiftens inbetalande. Flera framhåller särskilt att det blir allt svårare att få tid till årsmötena beroende på andra engagemang, och att det numera finns många andra organisationer/föreningar, som verkar för samma mål som Förbundet. Dessutom framhålls att många myndigheter genom EU-stöden arbetar med bevarandefrågorna beträffande kulturlandskapet. Vi får nog konstatera att vi inte är pionjärer längre som vi var vid starten i mitten av 1980-talet. Nya infallsvinklar och grepp torde vara nödvändiga för att den fortsatta verksamheten ska bli lyckosam.

Utöver tidsaspekten har av flera svar framkommit, att många vid tidigare årsmöten representerat en myndighet eller organisation, men att den inte längre kan delta på grund av medelsbrist.

Det finns även önskemål om en sänkning av årsavgiften framför allt från icke yrkesverksamma. Vidare har framförts önskemål om att sänka medlemsavgiften för myndigheter och organisationer. Detta har också beslutats, se ovan.

Synpunkter i övrigt är att Förbundet bör satsa på elektronisk post, hemsida och korta nyhetsmeddelanden. Flera korta kurser och seminarier efterfrågas likaledes. Förbundet bör också verka för att starka organisationer och myndigheter – ända upp på departementsnivå – bjuds in till årsmötena.

Någon har frågat om möjlighet att enbart få prenumerera på Lommen och Nordisk Bygd, vilket är något vi bör fundera på eftersom så många svarat att de inte har möjlighet att delta vid årsmötena. En reducerad årsavgift kan kanske komma ifråga. Den kommer då efter diskussion inom styrelsen att framläggas vid årsmötet.

Grubbel och diskussion

Även om enkäten inte givit det gensvar styrelsen hoppats på, har vi ändå fått en hel del viktiga spörsmål att grubbla på och diskutera. Vi kommer självklart att ta till oss synpunkterna och så långt möjligt verka för att alla de åtgärder genomförs, som kan förstärka och vidareutveckla Nordiska Kulturlandskapsförbundet, så att vi återigen blir det starka förbund vi vill och hoppas vara. Har Du några förslag så är Du alltid välkommen att kontakta någon i styrelsen, eller genom att skriva en liten blänkare i Lommen.

Med natur- och kulturvårdande hälsningar

Styrelsen

Enkät för Nordiska Kulturlandskapsförbundet

(obs, det spelar ingen roll vilken form av medlemskap Du har)

1. Jag är man/kvinna. Min ålder är år. Min huvudutbildning är
och mitt yrke är
2. Jag blev medlem för att
3. Jag har varit medlem under ca år.
4. Jag har inte betalt årsavgiften för år 1998 och 1999 (stryk över om något årtal är fel)
	Ja	Nej
5. Jag är medlem i annan liknande förening	15	29
6. Orsak/er till att jag ej betalt.
	Ja	Nej
A. Glömska	11	14
B. Årsavgiften för hög	6	18
C. Kostnaderna för årsmötet för hög (har ej råd deltaga)	7	16
D. Årsmötena bör vara kortare (kan då deltaga)	5	17
E. Svårt få tid till årsmötena	20	10
F. Årsavgiften för hög i förhållande till vad förbundet ger mig i utbyte	10	17
G. Förbundet har för få aktiviteter under året utöver årsmötet	10	8
7. Jag anser för min del att antalet årsmötesdagar bör minskas och resurserna i stället satsas på:
	Ja	Nej
A. fler nummer per år av Lommen	9	12
B. mer aktivt samarbete med myndigheter, verk och ideella organisationer m.fl.	13	9
C. mer information i Lommen eller på annat sätt om bevarandearbetet av det äldre odlingslandskapet i de nordiska länderna.	24	4
8. Särskilda synpunkter jag vill framföra för att stärka Nordiska Kulturlandskapsförbundet.
-
-
-
-

Tack för Din medverkan

Nordiska Kulturlandskapsförbundet

Årsberättelse för verksamhetsåret 2000

Årsmötet 2000

I år var det Norges tur att arrangera och genomföra årsmötet. Detta var förlagt ca 30 mil norr om Trondheim och ute i en fantastisk övärld med Vega som huvudö och kommunalt centrum. Tidpunkten för mötet var den 9 – 13 augusti och vädret, som första dagen var kallt och regnigt, blev under exkursionsdagarna soligt och varmt.

Vega-arkipelagen består av inte mindre än 6000 öar, holmar och skär, varav de större öarna är bebodda. De allra flesta av kommunens 1500 invånare bor dock på huvudön. Skärgården är ofantligt varierande alltifrån små kala, låga holmar till större öar med relativt höga, skarpkantade berg. Hela denna övärld har sedan stenåldern präglats av människans och hennes boskap. De bättre ställena på de stora öarna, där ett tillfredsställande jordlager, finns har uppodlats, men det som mest påverkat öarnas vegetation och flora är nog tros allt betesdjuren. Bortsett från huvudön Vega saknas högvuxen vegetation i form av träd och buskar annat än i anslutning till skärgårdsbebyggelsen.

Landskapsbilden är enastående med denna småbrutna terräng omväxlande med de högre bergsformationerna. Det är egendomligt att föreställa sig en hel kommun, som bara består av skärgård, men intrycket av en framåtsträvande och mycket natur- och kulturintresserad kommun är bestående. Detta visades också av det stora antalet personer som deltog under en eller flera dagar.

Denna fantastiska skärgård fick vi möjlighet att lära känna genom dels föredrag dels exkursioner med start till en stenåldersboplats. Vidare gick exkursionerna till ett flertal öar, där Skjaervaer måste omnämnas särskilt i denna rapport, eftersom vi här fick uppleva en intressant företeelse, nämligen att ejdern mer eller mindre betraktades som ett husdjur. Befolkningen har här, och så även på de andra större öarna, av allehanda föremål, allt ifrån stenar och gamla, mindre vrakdelar från småbåtar, byggt små hus, vilka fungerar som "bostäder" åt fåglarna. Med jämna mellanrum beskattas bona från dun, av vilket sedan kuddar och täcken fylls. Vid ett besök på ett på privat initiativ uppbyggt museum fick vi följa hur dunet rensades från skräp och småfjädrar med en sikt. Vi fick också hålla i en boll, stort som ett barnhuvud, och kunde då konstatera att den i stort sett inte vägde någonting. För ett riktigt

duntäcke åtgick ca 1 kg dun – fascinerande att ett kilo fyller ett helt, tjockt duntäcke. Vidare visade museet hur livet i skärgården gestaltade sig mm

Utöver jordbruket och fisket, som naturligtvis var mycket viktigt, utgjorde insamlandet av ejderdun och ägg ett värdefullt tillskott till ekonomin. En av exkursionskvällarna avslutades på ön Husvaer med en härlig middag på fär.

Under hela vår vistelse på Vega utspisades vi med god mat, bland annat fisksuppa på torkad fisk, och gott hemlagat bröd till alla kaffepauser.

Årsmötet avslutades med festmiddag med efterföljande dans på Folket hus. Vid middagen erhöll Ann Norderhaug förbundets hedersgåva för hennes långvariga och alltid idoga arbete med bevarandet av det äldre odlingslandskapets värden. Hennes insatser för förbundet kan inte nog värdesättas. Det var en rörd Ann som tog emot gåvan, en fotoetsning från Vega.

Vidare delades ut diplom till 9 familjer eller enskilda personer för deras insatser att arbeta för bevarandet av det äldre natur- och kulturlandskapet. Som minnesgåva fick förbundet mottaga Vega kommuns vapen i form av ett bordstandar.

Vega kommun har bidragit med 50.000 NOK till årsmötet. Lika mycket har Direktoratet for Naturforvaltning tillskjutit. Landbruksdepartementet har bidragit med 40.000 NOK och Nordlands Fylkeskommune med 10.000 NOK

Vid årsmötet deltog som mest drygt 80 personer och då ett stort antal från kommunen. Detta visar vilket stort intresse kommunen har för att bevara och visa upp Vega-arkipelagens stora natur- och kulturvärden.

Vid årsmötesförhandlingarna deltog 39 medlemmar.

För årsmötets genomförande har bidrag utgått från Direktoratet for Naturforvaltning, Det Kongelige Landbruksdepartement, Nordlands Fylkeskommune, Fylkesmannen i Nordland samt inte minst från Vega kommun själv.

Styrelse

Styrelsen består från och med årsmötet av, efter omval och nyval, Arnold Samuelsson, ordförande (Sv). Cristina Pryts, sekreterare (Sv). Steinar Sorli, kassör (No). samt Anna Lind (Sv), Jan Morten Hoglo (No), Kurt Borella (Dk), Anders Myrtue (Dk), Liisa Erikäinen (Fi) och Camilla Rosengren (Fi). Kontaktpersoner för respektive land är Anna, Jan Morten, Anders och Liisa

Styrelsesammanträden

Personliga styrelsesammanträden har ägt rum i Kalmar den 18-20 februari och i Julita den 27-29 oktober. Dessutom har underhandlingar skett per telefon och e-post

Medlemsantal

Antalet medlemmar var 287 vid årsskiftet 1999/2000, således en avsevärd reduktion sedan föregående årsskifte.

Lommen

Tidskriften har under året utkommit med två nummer, 24 och 25.

Nordisk Bygd

På grund av förseningar med artikelinlämningar är nr 12 och 13 från Sverige respektive Finland har dessa ännu ej kommit till tryck. Nummer 14 från Norge är under bearbetning.

Övriga publikationer

Skogsstyrelsen i Sverige har gett ut en broschyr om "Jätteträd i Sverige". Förbundet har varit remissinstans i arbetet.

Exkursioner och kurser

Förbundet har stött arrangemanget av följande kurser/träffar.

1. Slätterkurs i Ödenäs 21-23 juli
2. Slätterdag hos Christer på Weckla den 30 juli
3. Slättertreff på Bøensætre den 15 och 16 juli.

Skrivelser och yttranden

Förbundet har sökt medel från Nordiska Ministerrådet för genomförandet av årsmötet i Danmark 2001, men fått avslag.

Helsinglands museum har efter framställning från förbundet meddelat att museet är berett åta sig kanslifunktionen för förbundets verksamhet. Avtal har ännu ej slutits

Jordbruksverket i Sverige har meddelat att medel för förbundets medverkan i broschyren "Odlingens arv" ej kan utgå.

Redovisning har skett till Nordiska Ministerrådet av beviljade medel för seminariet Skärgårdshavet – folk och landskap 1999

Karl-Algot Karlsson i Gunnar Arnborgs bok, Stenmur'n.

Styrelsen har avslagit en hemställan från Kelvin Ekeland angående Förbundets engagemang i ersättningsfrågor rörande borttagande av stenmurar

Slutligen har förbundet efter årsmötet och i enlighet med vad som beslöts vid detta avgivit en skrivelse till den norska regeringen, där förbundet varmt stöttar Vega kommun i dess arbete med att införliva hela Vega kommun som Världsarvsområde (UNESCO:s konvention).

Styrelsens arbete i övrigt

Styrelsen har diskuterat medlemsavgifterna och kommer att ge förslag till förändringar vid årsmötet. Arbetet med lösning av kanslifunktionen pågår. På grund av personalförändringar mm vid Helsinglands Museum är frågan ännu ej löst. Vidareutveckling av rutinerna beträffande dels inbetalning och uppföljning av årsavgifterna, dels den interna redovisningen till kassören. Fullföljt de beslutade stadgeändringarna. Nya rutiner för NKF som remissinstans har diskuterats.

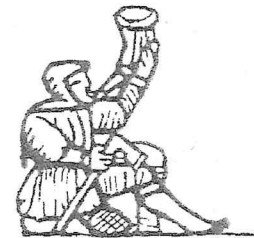
På grund av det sviktande medlemsantalet har en enkätskrivelse med ett antal frågor sänts till medlemmarna rörande NKF och dess arbete, medlemsavgifter, önskemål och synpunkter på förbundets verksamhet. Svaren bearbetas och kommer att med kommentarer och synpunkter att redovisas i nästa nummer av Lommen.

Övrigt

Kelvin Ekeland har deltagit i en konferens/studieresa "Liv på marginalen" arrangerad av Sveriges Rödkul-leförening och Gävleborgs Fäbodförening den 19-21 juni. Kelvin medverkade även i ett möte på Julita – Sveriges lantbruksmuseum 14-17 juni angående etnobiologi. Kelvin har rapporterat i Lommen nr 26.

Kurt Borella deltog 5-6 oktober i en konferens i Linköping med temat Ängs- och hagmarker, anordnad av Centrum för biologisk mångfald (CBM)

Nordiska Kulturlandskapsförbundets årsmöte den 10 augusti 2001, Aalbæk, Danmark.

NORDISKA KULTUR-
LANDSKAPSFÖRBUNDET

Närvarande: 25 deltagande varav 23 är medlemmar i NKF.

Ordförande i NKF, Arnold Samuelsson öppnade årsmötet och hälsade deltagarna välkomna. Sven Thorsen höll ett minnestal över Eiler Worsøe och hans hustru Ellen som båda gått bort. De var båda starkt engagerade i kulturlandskapets bevarande och i NKF. De kommer att saknas.

1. Till mötesordförande valdes Anders Bertilsson. Cristina Prytz valdes till sekreterare. Till protokolljusterare valdes Örjan Bergils och Sven Thorsen.
2. Dagordningen godkändes av årsmötet.
3. Styrelsens årsberättelse för 2000 lästes av Arnold Samuelsson. Årsberättelsen kommer att liksom årsmötesprotokollet tryckas i sin helhet i nästa nummer av Lommen, nr. 28.
4. Meddelande om styrelsens arbete under 2001. Cristina Prytz berättade att styrelsen under 2001 arbetat mycket med att försöka öka medlemsantalet. I början av maj hölls ett styrelsemöte i Bergen där bland annat resultatet av frågeenkäten till före detta medlemmar dryftades. Hemsida för NKF är också på gång. Styrelsen har beslutat ta fram en medlemsnål. NKF är representerade i ledningsgruppen för framtagandet av ett svenskt etnobiologiskt trebandsverk genom Kelvin Ekeland. Styrelsen har också arbetat med planering och ansökningar om medel inför årets konferens i Skagen. Alla försök att få ekonomisk hjälp har varit förgäves, därav det höga deltagarpriset.

5. Ekonomi. Steinar Sørli redogjorde för ekonomin för år 2000 samt medlemstalen. Den 1/1 2000 fanns 231 094 Nkr på NKF:s fyra konton. Den 31/12 fanns 207 991 Nkr. Anledningen till den tillsynes höga summan pengar är att här finns pengar som vikts för Nordisk bygd nummer 13 (Hälsingland), 14 (Skärgårdshavet) och 15 (Vega). Under 2000 arrangerades en konferens på Vega, Norge, där som flest 100 personer deltog under de fyra dagarna. Intäkterna för årskonferensen var 274 166 Nkr och utgifterna hamnade på 276 321 Nkr. Under 2001 har ytterligare 20 000 betalats in till NKF i stöd för årsmötet 2000. Sammanlagt fick NKF 160 000 Nkr i stöd för Vegakonferensen.

NKF har förlorat medlemmar över de sista åren. År 2000 hade NKF sammanlagt 303 medlemmar, år 1999 sammanlagt 395 och 1998 sammanlagt 425 medlemmar.

6. Skriftlig revisionsberättelse. Revisorerna Olof Stroh och Björn Molitor kunde inte delta på årsmötet men hade skickat revisionsberättelsen till styrelsen. Revisionsberättelsen lästes upp av Mats Folkesson. Revisorerna rekommenderade årsmötet att ge styrelsen ansvarsfrihet.
- 6b. Årsmötet godkände revisionsberättelsen och beviljade styrelsen ansvarsfrihet.
7. Val av styrelsemedlemmar. Styrelsen bestod fram till idag av ordförande Arnold Samuelsson, vice ordförande och kontaktperson Anders Myrtue, kassör och kontaktperson Steinar Sørli, sekreterare Cristina Prytz, kontaktperson Anna Lind, kontaktperson Liisa Eerikäinen, styrelsemedlem Kurt Borella, styrelsemedlem Camilla Rosengren och styrelsemedlem Jan Morten Høglo. De som stod på val var ordförande Arnold Samuelsson, kassör och kontaktperson Steinar Sørli, vice ordförande och kontaktperson Anders Myrtue, kontaktperson Anna Lind, kontaktperson Liisa Eerikäinen.

Val av ordförande. Valberedningen föreslår årsmötet att välja Arnold Samuelsson till ordförande för ytterligare två år. Årsmötet valde Arnold Samuelsson till ordförande.

Val av kontaktpersoner. Valberedningen föreslår årsmötet att åter välja Steinar Sørli, Norge, Anna Lind, Sverige och Anders Myrtue, Danmark, som kontaktpersoner och ansvariga för respektive lands konton. Valberedningen föreslår årsmötet att välja Päivi Maaranen som kontaktperson och ansvarig för det finska kontot, istället för Liisa Eerikäinen som önskar gå ur styrelsen. Årsmötet valde Steinar Sørli, Norge, Anna Lind, Sverige, Anders Myrtue, Danmark och Päivi Maaranen, Finland till kontaktpersoner och kontoansvariga.

8. Val av revisorer och revisorsuppleanter. Revisorererna var Olof Stroh och Björn Molitor, revisorsuppleanter var Gerd Birgit Tjomsland och Per Grau Møller. Valberedningen föreslog samtliga till omval. Årsmötet valde Olof Stroh och Björn Molitor till revisorer samt Gerd Birgit Tjomsland och Per Grau Møller till revisorsuppleanter.

9. Val av ledamöter i valberedningen. Valberedningen bestod av sammankallande Ann Norderhaug, Norge, Roger Svensson, Sverige, Marita Karlsson, Finland och Eiler Worsøe, Danmark. Marita Karlsson och Eiler Worsøe avgår. Årsmötet föreslog Ann Norderhaug, Norge, Roger Svensson, Sverige, Eeva Häggström, Finland och Per Grau Møller, Danmark. Årsmötet valde Ann Norderhaug till sammankallande i valberedningen samt Roger Svensson, Sverige, Eeva Häggström, Finland och Per Grau Møller, Danmark.

10. Medlemsavgiften 2002. Kassör Steinar Sørli föreslog att medlemsavgiften ska vara oförändrad för alla utom institutionsmedlemmar.

Skagen

Kassören föreslog att medlemsavgiften för institutionsmedlemmar sänks från 800 kr till 500 kr och motsvarande i finska mark.

Årsmötet biföll detta och beslöt att medlemsavgiften ska vara oförändrad för alla förutom institutionsmedlemmar vars avgift sänks från 800 kr till 500 kr och motsvarande i finska mark.

11. Årsmöte och konferens 2002 och 2003. År 2002 kommer konferensen och årsmötet att genomföras så södra Öland och eventuellt östra Småland. Tidpunkten blir sent i juni 2002. Ölands Alvar med världsarvsområdet kommer att stå i centrum. Mer information kommer i nästa nummer av Lommen, nr. 28. Årsmöte och konferens år 2003 kommer att hållas i Finland. Idag diskuteras sjöområdet i Finlands inland, Helsingforsområdet eller Åland.

12. Övrigt. Kelvin Ekeland informerade om en remiss från Svenska FSC rådet angående certifieringen av skog i Sverige. Kelvin föreslog att årsmötet skulle rekommendera styrelsen att med Kelvins hjälp författa en skrivelse till FSC rådet angående betydelsen av skogsbete och fäbodbruk för bevarandet av den biologiska mångfalden i skogsmark. Detta blev mötets beslut.

Mötet avslutades och ordförande Anders Bertilsson tackades av mötet.

Sekreterare Cristina Prytz

Protokolljusterare

Sven Thorsen

Örjan Bergils.

Certifierad miljö ?

Törnstugan i Prästfäbodarna, Rättvik, disponeras sedan flera år av en entusiastisk fäbodbrukare. Kor, ungdjur, getter, killingar och höns gör stället till en levande miljö.

Foto: Sven Olsson, Dalarnas museum 1986.

Nordiska Kulturlandskapsförbundet

Brev till Svenska FSC-rådet

NORDISKA KULTURLANDSKAPSFÖRBUNDET's årsmöte 10 augusti 2001 i Vendsyssel har gett styrelsen i uppdrag att tillställa Svenska FSC kansliet följande skrivelse (FSC: Forest Stewardship Council)

NKF har funnit att artiklarna 8 och 10 i Konventionen om biologisk mångfald ofta förbisätts i arbetet för att bevara den biologiskadiversiteten. NKF har uppmärksammat de nordiska regeringarna på detta. Bifogade brev 2001-07-17, M 1998/3230/Na är den svenska regeringens svar.

NKF uppmanar Svenska FSC-rådet att vid revidering av den svenska FSC-standarden för certifiering av skogsbruk konkretisera skrivningen av punkt 4.3 om lokala samhällen, så att inriktningen mot de svenska miljömålen och konventionens artiklar 8 och 10 blir tydlig.

Som exempel vill vi föra fram målet att öka arealen av hotade typer av betesmark och där betad skog är mest hotad. Konventionen framhåller att lokalbefolkningars nyttjande av biologiska resurser skall uppmuntras och att traditionella seder och

bruk skall bevaras. Hit hör fäbodbruk och fritt skogsbete.

NKF anser att detta bruk av skog skall främjas genom att fäbodbruk och fritt skogsbete lyfts fram såsom ett positivt kriterium i den svenska FSC-standarden.

NORDISKA KULTURLANDSKAPSFÖRBUNDET

Arnold Samuelsson

Ordförande

Cristina Prytz

sekreterare

Bilaga: Regeringskansliet, Skrivelse om genomförandet av artikel 10 i konventionen om biologisk mångfald.

REGERINGSKANSLIET

Miljödepartementet

Enheten för naturresurser

Departementsråd

Peter Westman

Telefon 08/405 39 07

Mobil 070/646 71 82

Telefax 08/21 91 70

E-post peter.westman@environment.ministry.se

2001-07-17

M1998/3230/Na

Nordiska förbundet för
kulturlandskapsvård
Kansliet
c/o Hälsinglands Museum
Storgatan 31
A-824 32 Hudiksvall

Skrivelse om genomförandet av artikel 10 i konventionen om biologisk mångfald.

Nordiska förbundet för kulturlandskapsvård skickade en skrivelse till Regeringskansliet i samband med sitt årsmöte i Hälsingland. I skrivelsen efterfrågas bl.a. vilka insatser som görs nationellt för att genomföra artikel 10 i konventionen om biologisk mångfald och huruvida det pågår något samarbete mellan de nordiska länderna kring dessa frågor.

Artikel 10 i Konventionen om biologisk mångfald stipulerar bl.a. att parterna skall:

- Skydda och uppmuntra sedvanligt nyttjande av biologiska resurser i enlighet med traditionella kulturella sedvänjor som är förenliga med kraven för bevarande och hållbart nyttjande.
- Stödja lokalbefolkningar i att utveckla och genomföra gottgörande åtgärder i skadade områden där biologisk mångfald har minskat.
- Uppmuntra samarbete mellan egna statliga myndigheter och den privata sektorn om att utveckla metoder för hållbart nyttjande av biologisk mångfald.

Artikel 10 i konventionen liksom artikel 8j som behandlar bevarande och skydd av traditionell kunskap är två viktiga artiklar för att stärka bevarandet av biologisk mångfald som är ett resultat av traditionella brukningsmetoder. Sedan Sverige ratificerade konventionen har ett flertal initiativ tagits som bidragit, och kommer att bidra, till det nationella genomförandet av konventionens artikel 10.

I regeringens proposition Svenska miljömål – delmål och åtgärdsstrategier (2000/01:130) föreslås konkreta uppföljningsbara delmål i artikel 10:s anda. Det gäller t.ex. delmålen som fastslår att:

- Senast år 2001 skall samtliga ängs- och betesmarker bevaras och skötas på ett sätt som bevarar deras värden. Arealen hävdad ängsmark skall utökas med minst 5 000 ha och arealen hävdad betesmark av de mest hotade typerna skall utökas med minst 13 000 ha.
- Mängden kulturbärande landskapselement som vårdas skall ökas till år 2010 med 70%.
- Senast år 2010 skall det nationella programmet för växtgenetiska resurser vara utbyggt och det skall finnas ett tillräckligt antal individer för att långsiktigt säkerställa bevarandet av inhemska husdjursarter i Sverige.
- Senast år 2005 skall ett program finnas för hur lantbrukets kulturhistoriskt värdefulla ekonomibyggnader kan tas tillvara.

- Skogsmarken skall brukas på ett sådant sätt att fornlämningar inte skadas och så att skador på övriga kända värdefulla kulturlämningar är försumbara senast år 2010.

- Senast år 2010 skall merparten av områden med representativa höga natur- och kulturvärden i fjällområdet ha ett långsiktigt skydd som vid behov omfattar skötsel och restaurering.

- I odlingslandskapet skall senast till år 2005 minst 12 000 ha våtmarker och småvatten anläggas eller återställas.

Som framgår av ovanstående har Regeringen föreslagit högt ställda mål som kommer att främja det nationella genomförandet av artikel 10 under de närmaste åren. Under senare tid har också betydande konkreta insatser gjorts från statens sida. Framförallt inom ramen för miljöersättnings- och landsbygdsutvecklingsprogrammet och det Lokala investeringsprogrammet för att stimulera traditionellt nyttjande av odlingslandskapet och restaurering av förstörda biotoper.

Inom konventionen om biologisk mångfald har tyvärr artikel 10 ännu inte substansbehandlats i den omfattning som vore önskvärt. Från svensk sida är vi redo att verka för en fördjupad diskussion kring dessa viktiga frågor på partsmötena framöver.

Med vänlig hälsning

Peter Westman
departementsråd

Kokhuset är fåbodvallens hjärta, Norra Botten vallen i Ottsjö.

Foto: Ninni Nordlund

Anders Linde

Envigen om Fiby urskog

Fiby urskog är ett intressant exkursionsobjekt av flera skäl. Här kan man studera hur granskogen fungerar och förnygrar sig i frånvaro av mänskliga ingrepp, och titta på ett stort antal naturskogsanknutna organismer, i första hand bland vedsvampar, lavar och mossor.

Men Fiby är också av stort skogs- och naturvårdshistoriskt intresse. Området "upptäcktes" av Rutger Sernander, sedermera professor i botanik i Uppsala, på 1910-talet och beskrevs som urskog i Sveriges Naturs årsbok år 1918. Sernander kom sedan att outtröttligt verka för områdets skydd under flera decennier. Inför beslut i ärendet på 190-talet, ville Vetenskapsakademien ytterligare belysa områdets bakgrund och utvecklingshistoria. Man uppdrog därför åt Henrik Hesselman, professor vid Statens skogsförsökanstalt, att göra en kompletterande undersökning (med hjälp av docenten Carl Malmström).

Hesselman kom till helt andra slutsatser vid sin undersökning än de Sernander fört fram. Åsiktsskillnaderna gällde främst skogens bakgrund, utvecklingshistoria och värde som reservat. Det hela utvecklade sig till en intensiv akademisk strid. Stundals, framför allt från Sernanders sida, övergår debatten i ren polemik. Sernander sammanfattar 1936: "Den strid som de sista åren pågått mellan professor Henrik Hesselman och mig om Fibyskogen /.../ gäller skogens utvecklingshistoria. Våra uppfattningar härom är diametralt motsatta och helt oförenliga".

Så vi förflyttar oss tillbaka till trettioalet när våra hjältar kliver in i ringen. Klockan klämtar för match i 12 ronder om UM titeln (Urskogs Mästerskapet) mellan de två kombattanterna – titelförsvaren Rutger "Råso-pen" Sernander vs utmanaren Henrik "Huggarn" Hesselman...

Rond 1. Terrängläget

Råso-pen: Fiby urskog ligger inramad i den stora obygdan mellan Ulleråkers häradsallmänning och Wängeskogen, sålunda är reservatet en obygd.

Huggarn: Som förut nämnts ligger den sk Fiby urskog runt omkring omgiven av kulturmark. Bebyggelsen i denna trakt torde vara urgammal – redan på kartor från 1635 anges gårdarna Qvarnen, Krankebo, Fiby och Jåffsbo.

Råso-pen: Hesselman uppför Fibysjö-strändernas översvämmande kärr som kulturmark därför att de uppsökas av betande kor. Det är några smala remsor, och på grund av deras och några obetydliga strandsnårs närvaro räknar han hela nordvästra begränsningen som kulturmark. Han kommer då ifrån Fibysjön som vildmarkssjö.

Rond 2. Fajansfabriken

Huggarn: På gården Qvarnberg alldeles intill gränsen för det föreslagna reservatet fanns åren 1756-1795 en fabrik för tillverkning av "oäkta porcellainer". 1786 upptages i mantalslängden 10 anställda... En sådan fabriksanläggning som en fajansfabrik måste ha påverkat beskaffenheten av omedelbart intill liggande skogsbestånd och detta såväl genom bete som virkesfångst.

Råso-pen: Hesselman har tyvärr ej ägt tillgång till ärkebiskopens fridlysningar av sina Wängeskogar inklusive Fiby urskog. 1782 förnyas en tidigare fridlysning från 1726 och de "som hädanefter fördrista sig, att i en eller annor måtto göra åwerkan, fälla eller bortföra gärdsel, wed, timmer, näfwer, löf eller annat slags wirke, färskt eller tort, från Fiby och the öfrige till ArchieBiskopsstolen lydande Hemmanens skogar och utmarker" fick böta "En Daler Silfwermynt för hwarje stäck".

Huggarn: År 1777 anges ärkebiskopens skog vid Qvarnberg som "redan ganska mycket medtagen". Med skogens "försvarliga" vård tycks det sålunda ha varit illa beställt.

Rond 3. Äldre bete

Huggarn: På lantmäterikartan från 1785 betecknas ca 40% av det föreslagna reservatet som "backar uti ängen". Backar uti ängen torde väl närmast kunna tolkas som skogbevuxen betesmark, även den gemensamma skogsmarken torde ha betats i stor utsträckning.

Råso-pen: Backar uti ängen betyder backar intill ängen, och lantmätaren har valt detta ord, enär bergbrantsbegränsningen mot Fibyåns sidvallsäng framträder synnerligen tydligt.

Rond 4. Getter

Huggarn: Åtskilliga gamla granar ge intryck av att ha varit betade i ungdomen, framförallt av får och getter. En bouppteckning för Qvarnberg 1769 upptar bl a 7 hästar, 14 nötkreatur, 13 får, 35 getter.

Råso-pen: Dessa granar ha alltså haft den marträdsutveckling som jag anser normal under de slutna granbestånden. Men så enkel är ej saken för Hesselman. Orsaken är getternas eller fårens för tillväxten retarderande bett!

Rond 5. Lövtäkt

Huggarn: Man finner också spåren efter får- och getskötsel i de gamla, inom det föreslagna reservatet växande björkarnas hamlade kronor.

Råso-pen: Om lövtäkt och hamling förekommit i Fiby skog är enligt min tanke i och för sig av föga vikt. Men hur kan professor Hesselman igenkänna spåren efter denna supponerade 1700-talshamling i nutidens björkkronor? Jag, som dock rätt mycket sysselsatt mig med hagmarkens biologi, kan ej se så långt tillbaka. För övrigt var det nog ej genom hamling som man i regel på 1700-talet i de centrala Uppland insamlade vinteruppslaget av löv. Man högg nämligen oftast ned hela trädet.

Rond 6. Kandelaberbjörkar

Huggarn: Ett liknande vittnesbörd om de betingelser under vilka skogen utvecklats, finner man i björkens form. De äldre björkarna ha ofta den för hagmarksbjörken typiska kandelaberformiga kronan, som fullständigt saknas hos björkar som vuxit upp tillsammans med barrträd.

Råso-pen: Jag tilltror mig en viss självsyn på björkarnas förgrening, då de växa tillsammans med barrträd. Den härpå grundade erfarenheten går ej samman med den Hesselman förvärvat sig.

Rond 7. Spärrgreniga granar

Huggarn: Granarna är ofta starkt spärrvuxna och nedre delen av stammen ofta besatt med tätt stående torra grenar, ett tecken på att de vuxit upp på gammal, nu övergiven betesmark. Ett betydande antal av granarna utmärkas av grova utåtriktade grenar som ofta kvarsitta ända nere vid marken. De ha hagmarksgranarnas förgreningstyp. Detsamma är förhållandet med områdets största gran, ca 28 m hög. Det är ett typiskt solitärträd med grova grenar, ålder ca 240 år.

Råso-pen: Som allmän regel kan sägas att ett långt marbuskstadium med sin starka förlängning och förstärkning av sidogrenarna befördrar möjligheten för vidare utveckling av spärrvuxenhet. Det är ett

fundamentalt misstag att göra spärrvuxenheten till ett kriterium på att detta bestånd vuxit upp på en gammal, nu övergiven betesmark.

Rond 8. Bete på 1930-talet

Huggarn: Under sommaren 1934 betade hästar och ett större antal kor på starrängen runt Fibyån och betesängen vid stranden. Härifrån spred de sig över större delen av reservatet, så gott som överallt med undantag av hållmarken anträffades kospillning.

Råsoopen: Varstädes boskapen i nutidens granskog på reservatets kärndel och dess svårframkomliga blockmark, med undantag för några av de små lersänkorna, skulle finna bete, ha för oss besökande botanister och med betesmarker förtrogna varit omöjligt att förstå. Att Hesselman efter trägna spaningar här några gånger lyckats uppspara kor på vandring mot och från stranden lyckönskar jag honom till; det är nämligen ganska sällan man får se detta.

Rond 9. Svampar och röta

Huggarn: Av 450 borrarade granar visade sig 21% vara röttskadade. Rotröta är helt dominerande. Något för urskogen karaktaristiskt ligger sålunda icke i dessa rötangrepp, som mest påminna om kulturgranskogen, eller granskogen på gamla betesmarker.

Råsoopen: Jag har vad Fiby mykologi beträffar framhållit tvenne så vitt jag kan finna goda naturskogsindikatorer. Den ena är svampflorans utomordentliga rikedom på arter, den andra är att skogen är sjuk, ej minst genom svampskador.

Rond 10. Lavar

Råsoopen: Ädellavar (*hit räknar Sernander trådbrosklav, lunglav och med viss tvekan regionalt garnlav*) fordra en obruten natur och såväl försvinna hastigt vid skogsavverkningar, och som ha mycket svårt att återkomma i den nyuppspirande skogen, särskilt om den kultiverats. Allt tyder på att dessa ädellavförekomster är gamla och att de knappast kunna förenas med hypotesen om att Fiby urskog under de sista årtiondena på 1700-talet och de första på 1800-talet varit en genom avverkningar starkt glesnad hage.

Spillkråka

Rond 11. Lågeföryngring

Huggarn: Noggranna undersökningar ha dessutom visat att den för urskogen karaktaristiska lågeföryngringen är sällsynt och spelar en underordnad roll.

Råsoopen: ...har jag endast att anföra att jag alltid under vandringar i Fibyskogen finner exempel på lågeföryngring utan att leta därefter.

Rond 12. Uppkomst, kontinuitet och värde för naturvården

Råsoopen: Fiby bär urgammal granskog... Fiby leder sina anor, och kontinuerliga sådana, till de första granarna i den subboreala tall-lövs skogen.

Huggarn: För min del har jag aldrig betvivlat att granen är urgammal i området, men detta är något helt annat än att betrakta skogen som urskog. "Granurskogens" uppkomst på en vid slutet av 1700- och början av 1800-talet starkt kulturpåverkad mark synes mig ej kunna dragas i tvivelsmål.

Råsoopen: Granskogen har sedan bronsåldern varit en sluten naturskog, nu av oskattbart värde för den mellansvenska skogsforskningen.

Huggarn: Fiby var i början på 1800-talet en betad, mer eller mindre öppen skogsmark som senare fått växa igen utan yxans vård och ans. Som naturreservat synes mig området vara av mindre betydande intresse.

Vem vann?

Vetenskapsakademien dömde oavgjort. Formuleringen av ärendet blev en kompromiss där man å ena sidan ansåg att Hesselman satt urskogsursprunget i tvivelsmål, men å andra sidan menade att skogen åtminstone varit orörd så länge att den fått en i övrigt i landskapet Uppland sällsynt naturskogskaraktär. Man avvisade Domänstyrelsens föreslagna (minst sagt kraftiga – från 49 till 3 [!] ha) bantning av reservatet och föreslog att området skulle fridlysas. 1966 utökades det skyddade området till 65 ha och överfördes till statligt naturreservat.

Källor

Utsagorna ovan är ordagrant citerade (några är obetydligt förändrade t ex beträffande ordföljd) ur: Hesselman, H (1935): Fibyskogen och dess utvecklingshistoria. Medd från stat skogsförsökssanst. 28. Sernander, R (1936): Granskär och Fiby urskog. Acta phytogeographica Suecica nr 8.

Olle Berglund

Människan och naturen

Etnobiologi i Sverige, Wahlström & Widstrand. Recension.

En sådan här stor och tung bok, 2,1 kg, med Linné på omslaget, kungligt förord, blankt papper och många granna bilder riskerar stundom att hamna på salsbordet och bli liggande där. Men med en charmig teckning av en samisk pottstol av en björkklyka på första textsidan, så förs man genast in på en begriplig nivå om människans användning av växter och djur. Denna kunskap kallas etnobiologi, vars akademiska hemvist idag är Lantbruksuniversitetet i Ultuna och naturligtvis sedan gammalt en rad museer.

När våra förfäder klev ner från träden hade de bara sin biologiska omgivning att ty sig till för att få mat, kläder, värme och vapen. Det gick flera årtusenden innan man började hitta mineraler i marken. Ändå längre tid tog det att finna flytande energi i geologiska avlagringar, och i dag har vi lyckats nyttiggöra urkraften inne i atomerna, men vi är fortfarande ändå helt beroende av vår biologiska miljö för att få något att äta. Och de allra flesta råvarorna till industrin idag har faktiskt biologiskt ursprung.

Olaus Magnus var den förste som förmedlade etnobiologiska kunskaper från Sverige. Och Linné är förstås det stora föredömet och referenserna till honom kommer tätt. Boken är tung på fakta och strävan efter fullständighet har lett till att cirka 2500 arter av växter och djur presenteras i den löpande texten. Detta har man lyckats kompensera på ett skickligt sätt genom att dela upp utnyttjandet på 60 olika områden med cirka 40 specialiserade författare, som fått dela på utrymmet, och därtill har man slösat med bilder. Ibland kan dock ambitionen bli för stor, och uppräknningen av arter kan förta det lovvärda innehållet i något kapitel.

Bredden är betydande från bekämpning av loppor och löss i kapitlet *I människans närhet över Lövtäkt och skottskogar* till *Jakt på säl och val*. Några fångslande exempel: Människans våldsamma påverkan av djurbestånden framträder med stor skärpa både i Sten Lavsunds redogörelse för älgjakten och Hans Ackefors om sillfisket. I båda fallen hade jägarna och fiskarna nästan utrotat populationerna, som räddades av kraftfulla regleringar.

Kapitlet om *Växternas namn* bevisar med stor tydlighet människans närhet till växtriket. I södra Sverige har det förtecknats 3000 växtnamn, och växtnamnen torde vara den ordgrupp som har det största antalet synonymer. Älggräs, maskros, kabbleka, mjölkört, tussilago, blåklint, nordisk stormhatt och stagg är exempel på arter som har satt fart på fantasin. Linné satte inte bara latinska namn utan även svenska, och gav då ofta växten ett tvådelat namn där det första anger särarten och det andra ledet ofta anvisar släktet. Det gällde inte minst gräsen som t.ex. rödsvingel och ängssvingel. Totalt gav han svenska namn åt 350 växter. En del av dem blev bestående, men i slutet av 1800-talet behövde botanisterna röja upp i namnlistorna och slutresultatet blev den flora som Krok och Almqvist gav ut år 1883.

Det mest exotiska inslaget representeras av *Renen som husdjur*, där författaren hävdar att samernas kultur utgör ett bra exempel på god ekologisk anpassning, det vill säga att man framgångsrikt kunna inrätta sin näring och kultur efter de normer miljön anger. Det är det förnuftigaste sättet att uthålligt utnyttja fjället. Dock nämner inte författaren att under de senaste åren har risk för överbetning förelegat inom vissa områden.

Projektets tillskyndare Urban Emanuelsson beskriver kärleksfullt hur man genom översilning av ängar kunde höja höskörden väsentligt med exempel från Pajala i norr till Wombs ängar i söder. Förutom den självklara nyttan av bevattning under torrår var det troligen syret i vattnet som ökade omsättningen i marken, vilket bidrog till det goda resultatet. En del av dessa silängar har blivit naturreservat, sedan bevattningskanalerna restaurerats.

I ett av de avslutande kapitlen kan man visa att de biologiska bekämpningsmedlen verkligen inte bara är en utopi. Det är framförallt inom produktionen av tomater och krukväxter, där man använder sig av vissa arter av steklar och kvalster för att ta död på skadeinsekter, som gärna uppträder i de gynnsamma växthusmiljöerna. Linné var långt före sin tid då han år 1751 i en föreläsning säger:

Dessa rof insecter borde göras hemtamde och wårdas till örternas rensning.

Christer Boëthius

Ängsdagbok 2001

Söndagen den 29 april.

Jaha, så är ruljangsen igång igen, med fagning som sig bör då vitsippan rätar ryggen och vill upp. Fem flinka småbrukare fagade färdigt fort. Regntungt löv. Fyra timmar.

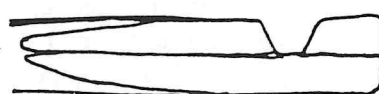
Efter att ha funnits i tankevärlden i många år, har så ängsladan påbörjats. Det inleddes med att jag i mellandagarna satte igång med att hugga timmer. Talltimmer 20-25 cm i brösthöjd och så rakt som möjligt.

Så, de två sista veckosluten i februari började vi bygga. I samarbete med Sörmlands Hemslöjds-förening var en kurs ordnad med Gabriel Mobergh, Sommen, som lärare. Tio kursdeltagare hade jag lyckats intressera för timring. Kursen blev mycket lyckad och lovprisad och så var grunden lagd till en timrad ängslada i rundtimmer med halsad rännknut.

Medeltida rännknut

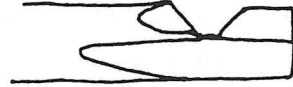
Långhalsning

Dekorativ halsning

Korthalsning

Sen har vi haft repetitionsdag med Gabriel den 7 april samt ytterligare två söndagar med gemensam träning. Ungefär halva styrkan kom dessa övningar, så i dag den 30 april är ladan fyra stockvarv hög. Hur jag lyckas med fortsättningen vet jag inte. Det är inte så lätt att vara ensam och timra. Med vårbruk i faggorna och fullt ös vid sågverket är det dessutom ont om tid, men det kommer väl ljusa sommarnätter.)

Dagen före Pingstafton, den 1 juni.

Ängen sjunker mer och mer ner i det under-medvetna och tankarna kretsar kring hur ladan skall bli färdig. Detta till trots har jag varit uppe några gånger och kollat, förlåt, tittat till mina skötebarn och då funnit 18 blommande smörbollor i år.

I övrigt ser det rätt lovande ut. Kanske blir det en god höskörd i år. Men visa av tidigare erfarenheter ordar vi inte mer om den saken. Den lilla fritid det har gått att snika åt sig har jag ägnat åt att barka och banda timmer till ladan.

I ängens södra kant har det kommit upp en hel del asp- och rönnsly. Om det blir lagom spätt kan det ju bli med i höet, annars har jag ett par kvällars arbete där.

Midsommardagen, den 23 juni.

Tog lien på axeln och gick för att hålla undan bland annat timotej och knylhavre som kommer in från kanterna. (Tidigare i veckan ryckte jag upp årets hundlokor.) Hittade för första gången gökblomster på ängen. Hur tror du den har kommit dit?

Jo, siru, i andra änden på gården, idag timmerskog, vid Laga skifte 1853 slåtteräng, så gallrade jag bort all gran och lämnade al och alm ganska ljusöppet och där slog det upp stora mängder gökblomster året efter. Jag stoppade naturligtvis frön i fickan och knatade till ängen. Roligt att de tog sig.

Jag lade märke till en annan sak också. Vitklöver sprider sig fläckvis på ängen. Kan det vara så att betesdjuren för med sig frön i avföringen? Dom har nog fasen glömt att idissla.

Måndagen efter midsommar.

SNF-kretsen i Flen hade sitt styrelsemöte här idag. Efteråt tog vi en promenad till ängen och jag ställde frågor om vitklöver. Rolf i Ellmora menade att den nog fanns överallt, men bara blommande fläckvis där näringen genom kornas försorg hamnat. Jomen visst! Eller hur?

Lördagen den 28 juli,

och just hemkommen från ett RIKTIGT slåtteräventyr på Lillhärjåbygget i Härjedalen. Med riktigt menar jag att ängarna fortfarande och sedan 200 år eller mer används i produktionen och slås med lie.

Tidigt på morgonen den 22 for vi norrut, Adam, Rolf och jag alltså. Cirka 50 mil senare var vi framme vid Storchjärvallen. Här var det till att kränga på sig ränseln, ta orvet i handen och gå sju kilometer genom skog och myr. Fram på eftermiddagen var de lätt slitna vandrarna framme vid denna vackra och märkliga plats som alltså heter Lillhärjåbygget. Namnet efter ån som rinner

genom täkten. Här mötte oss de tre inbyggarna Kari, Sture och Ann samt Eva, Sven och Allan, glada över att få förstärkning till slåtterlaget. Snart bjöds det på gumm och bröd med hemkärnat smör från de sex fjällkorna och så var vi inne i rutinen att äta och slå, äta och räfsa, äta och vända, äta och hässja, äta och gå på tur, för att till sist stupa av utmattning i sommarhusets tre sängar.

Adam som var van på stället sedan länge var uppe före tuppen för att slå så mycket som möjligt medan daggen var kvar. Rolf som också är morgon-människa steg även han upp klockan fyra, medan jag sömndrucken tvättade natten ur ögonen i bäcken ett par timmar senare. Den som lyssnade noga i den stilla morgonen kunde höra ett rytmiskt ljå, ljå, ljå. Med vassa liar betvingade vi den härjedalska ängens hära, tills Kari stod på bron och blåste i luren och då var det frukost.

Efter frukost tog så räfsningen vid och rödor, krakar och stöd skulle bäras fram från röstoln, krakarna resas på det rätta stället och första rödan läggas på. Fram på eftermiddagen tog så hässjningen vid och var det då småhö som skulle hässjas så var man tvungen att göra kemmor med hjälp av räfsan för att höet inte skulle ramla av hässjan.

För att få ihop kemman ska man stå lätt framåtlutad, inte rak som en turist och dutta med räfsan. Så kammar man åt sig hö ur strängen och lägger det än till höger, än till vänster mot ena foten, så att det känns i den, ända tills man har en lagom börda där kamtagen syns som vågor i höet. Trycker med räfsan mot foten, lyfter lite lätt på mitten med andra handen, tar så upp bördan på armen och håller emot med räfsan, lägger kemman på rödan och drar isär lite varsamt. Klart för nästa och nästa och nästa, tills man lagt upp takkämmorna och nöjd kan betrakta sitt verk. Sålunda förflöt dagarna tills det var slaget på Brodden, Minbiten, Storladan och så vidare.

På kvällarna tog vi långa promenader för att utforska omgivningarna. Tredje kvällen slutade vi lite tidigare (vid 19 tiden) för att gå de fem kilometrarna till fäboden Hackåsen som hör till gården.

Stövlar på, och glada i hågen drog vi iväg, men hamnade förstäss på skoterleden som går över myrarna, så det blev tunggått. Men som bekant leder alla vägar till Rom, så även denna. Belöningen blev riklig och var värd varenda sugande klafs över myren. För vad låg inte där på Hackåsens sluttning om inte en pastoral idyll av sällan skådat slag. Badande i det fina kvällsljuset med nysatt hag runt vallen. Vallen i full blom några veckor före

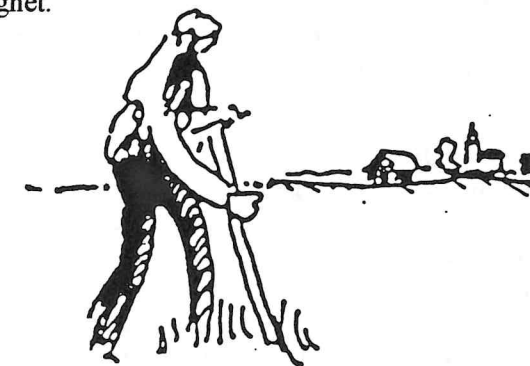
buföring och slåtter. De grå timrade husen, som stolt trotsat många många oväder, förmedlade en känsla av länge sedan. Men först knatade vi upp på toppen av Hackåsen för att ta del av det alla bergsbestigare får del av och som inte går att beskriva. När vi släntrat ner och beundrat detaljerna på vallen kunde vi så vila våra ben en stund. Hem gick vi den rätta vägen. Den innehöll bland annat ljungpipare med unge och älgko med tvillingar.

På torsdagen fortsatte vi slåtterarbetet och eftersom Adam och Rolf farit som furier över täkten med liarna, så var vi framme vid sådant som inte hunnits med på många år, vilket gav inbyggarna glada ansikten.

Efter dessa dagar av fysisk urladdning kände jag försiktigt efter om inte "bilringen" runt midjan kanske minskat lite. Men ack, den fanns kvar. Karis fantastiska mathållning gjorde alltså att det gick hem lika mycket Christer som det kommit.

Men knotten då kanske någon undrar, var det ingen knott där uppe? Jo då, för tusan, men inte hade vi tid att känna efter sådant. Men nu sitter jag och kliar mina svullna underarmar och minns, och man skulle kunna säga att när det som bäst vari haver, har där vari stor möda.

Mycket arbete återstod naturligtvis när vi gick innan Kari, Sture och Ann på Lillhärjåbygget har sitt hö under tak, men blir det bara väder så går det nog. Som vanligt så har vår Herre sista ordet och hur många golv det till sist blir i ladorna är nog en hemlighet.

Den 5 augusti, slåtter 2001

Många voro kallade, få var skickade. Med kallade menar jag att Naturskyddsföreningens i Flen kommun över 300 medlemmar var informerade via medlemsbladet och Småbrukare i Sörmlands över 100 medlemmar likaså, plus ett 50-tal andra som nåddes av speciell inbjudan. Inte heller att förglömma LOMMENs alla läsare. Alltså över 500 voro kallade, 29 var skickade.

Men vilken dag vi 29 fick, full av icke materialistiska upplevelsevärden.

För att ta det lite från början, så vaknade jag klockan fem på morgonen av att det spöregnade. Shit! Huum, jag menar fasen också, nu gick det åt pipan i dag, tänkte jag. Men klockan halv sju och 11 mm senare var allt över och vi fick en fin slätterdag med slätterdagg långt fram till middagen. Underbart. De 12 liar som så sakteliga skred till verket skar fint fast det var sent på säsongen. Att en del trots detta bara fick av hälften av gräset, så kallad helikopterslätter, är ju bara en tränings sak. Slå med lie ÄR svårt.

Innan vi körde igång hade vi en halvtimmes musikalisk uppladdning med våra trogna musikanter Hans och Sören Gustavsson.

Lite hade jag slagit med traktor i förrgår, så ängen riktigt stank av kummarin. Denna dofterapi gjorde att alla gick med ett saligt leende på läpparna, så jag fick riktigt riva i för att få dom till ärtsoppstallrik och hembakt limpa.

Sålunda, lagom mätta fick vi lite andlig spis genom ett föredrag av Hans Naess på temat Hållbar utveckling och småskalighet på landsbygden. Det skapade mycket frågor och ivrigt pratande. Trots detta kom vi i mål på 90% av ängen slagen. Till sist hade stammisarna ett avslutande kaffeprat och så var det för mej att samla ihop efter ännu en lyckad slätter. Höet ska i år konsumeras av Adams Fjällkor. Han bor en mil bort, och vet ni vad? Hur många frön har då chans att slå rot där?

Tack allihopa! Det är vackert med hö i böljande strängar på nyslagen äng. En sak gladdde mig särskilt denna dag. Ungdomarna deltog och sa att det var kul. Åke med lie och Åsa och Alexandra med kamera, uppmanade att dokumentera.

Den 27 augusti,

en regnig måndag under spannmålsskörden.

Tänkte berätta hur det gick med höet. Som så ofta ställer vädret till problem. Regnskurarna gjorde att Adam och jag ofta fick vända hösträngarna men lyckades rädda halva skörden. Två rejält fulla balvagnar, en till Adam och en till trollena på skogen att hoppa i.

Dagens 30 mm ger nog fin återväxt för korna att sätta mulen i, bara jag får upp stängslet igen.

Måndag och tisdag 3 och 4 september

Fällt två stora aspar i södra delen av ängen. Varför just nu? Jo, då kan korna få äta upp lövet. Bytt tio stolpar i det permanenta stängslet, samt satt upp elstängslet i allén. Asparna togs bort för att få mer ljus och mindre med rotskott. Har gått och sneglat på dom i flera år.

Torsdagen den 6 september

Påbörjat efterbetet, 25 kor plus kalvar och tjur. Bra återväxt.

Fredagen den 6 september

I måndags avslutades efterbetet. Sedan den 8 har det regnat något alldeles för jävligt. Kan ingen tala om för vår Herre vad lagom betyder? Måhända är det syndernas straff. Men jag kan inte påminna mig att jag haaar? – Svåra räknas det?

Lördagen den 6 oktober.

Studiebesök på ängen av SNF:s länsförbund i Sörmland, som i dag höll kretsordförandekonferens i Flen och ville som avslutning komma och titta.

Jag upprepade ett koncept som fungerat bra tidigare: Brasa med the och smörgås. Gästerna var 10 stycken och trivdes bra i det fina brittsommarsvädret. För att de skulle få en vision av sommaren så fick fotoalbumet gå laget runt för blommade denna dag gjorde bara en ensam liten gråfibbla, som tagit fel på årstiden.

Tisdagen den 16 oktober.

Forskarvärlden har fått för sig att lyssna på gräsrötter i något de kallar för Hagmarksmistra. Därför kom professor Ulrich Nitsch hit med sin bandspelare i dag. Då fick jag för mej, att jag tänder min lilla brasa på ängen och serverar the och smörgås. Och där satt vi i det varma höstvädret och språkade om hagmarker.

Som man ropar får man svar, brukar det heta. Jag tror inte helheten låter sig fångas i en kort intervju. Kanske skulle någon forskare stiga ner från pulpeten och bli hagmarksbonde under några år. Det finns det säkert pengar till, lönen är blygsam.

Nåväl, berikad med antioxidanter från björkveden, the i magen och nya upptäckter på tejen för den trevlige herr Nitsch, som egentligen velat bli bonde, åter till forskarvärlden.

Söndagen den 21 oktober

Plockat ner elstängslet och huggit upp asparna jag fällde under efterbetet. Mycket småsvamp på ängen, bland annat scharlakansröd vaxskivling och ängsvaxskivling plus en fem – sex andra liknande sorter.

NU får det allt vara slut för i år.

Vi ses.

Janken Myrdal

Den nya produktionen

Agararhistorikern Janken Myrdal har fått i uppdrag att belysa lantbrukets roll och framtid i ett historiskt perspektiv. Resultatet finns att läsa i rapporten (Ds 2001:68) "Den nya produktionen - det nya uppdraget (jordbrukets framtid i ett historiskt perspektiv)". – se www.regeringen.se -

LOMMEN redovisar här Janken Myrdals sammandrag i en kortad och redigerad version.

Jordbruket står inför en förändring så genomgripande att den kan bli jämförd med exempelvis den som skedde efter andra världskriget. Med stigande produktivitet kommer jordbrukets andel av samhällets produktion att minska. Redan nu får Europas genomsnittliga jordbrukare en stor del av inkomsten från annat än produktion av baslivsmedel. Turism, sporthästar och samhällsstöd för annat än konventionellt jordbruk är exempel på vad som kan ge sidoinkomster. I förändringen är brukarna bara en grupp av aktörer. Jag ser stöden och ersättningarna som baserade på överenskommelser mellan jordbrukare och befolkning där befolkningen vill ha andra värden än enbart mat och fibrer. Dock har dessa andra värden inte tydligt definierats.

Bonden ska inte sluta med sin kärnverksamhet. Vid sidan om basproduktionen av föda och fibrer finns emellertid tre verksamheter som innebär "ny" produktion: 1) Ta vara på ett vanligt jordbruks bieffekter – exempelvis ett trivsamt, estetiskt tilltalande landskap. 2) Motverka negativa följder av jordbruk – exempelvis alltför intensivt brukande eller dumpning av produkter i tredje världen. 3) Tillgodose nya former av behov – exempelvis lokalproducerad mat och boende på lantgård eller bevarande av höga natur- och kulturmiljövärden.

Kollektiva och privata betalningar kommer att samverka i framväxten av detta nya system. Där ingår samhällsstöden i ett system av ny produktion. Därför är stöden rätteligen "ersättningar" och bör också kallas så. Det är viktigt att medborgarna då uppfattar att ersättningarna lämnas för produktion av de värden de ska ge eller bevara.

Den framtida utvecklingen av landsbygdens nya produktion kan bli en del av en historisk omsvängning, där mänskligheten förhoppningsvis tar ett allt större ansvar inför framtiden, ett allt större ansvar inför kommande generationer och inför globala perspektiv – samtidigt som den enskilde individen kan utvidga sina behov till helt nya områden.

En lika öppen möjlighet är emellertid att de flesta stöden försvinner och att en mycket hårdhänt effektivisering och utslagning följer inom jordbruket. Detta är en risk. För oss och kommande släktled önskvärda kvaliteter som biodiversitet eller kulturella värden i landskapet kan för alltid försvinna.

Jag föreslår att det tillsätts en större statlig utredning rörande de kommande förändringarna inom jordbruket.

Förhållandet mellan produktionen av föda och fiber och den nya produktionen är huvudtema för denna. Några frågor:

Hur mycket kan hanteras av kollektiva betalningar? Vad innebär en förändrad samhällelig etik? Hur löses förhållande mellan statsbyråkratin och jordbrukarna – blir till exempel bonden en övervakad naturvårdare eller finns en annan väg? Hur skall det jordägande kollektivet acceptera det vidgade brukande av landet, som är en förutsättning för att skattebetalarna ska betala? Kommer statliga myndigheter att spela en roll för regleringarna eller kommer de att skötas av organisationer som LRF? Är det korrekt att småbrukare i högre grad än storjordbrukare ägnar sig åt den nya produktionen eller kommer denna att skapa andra strukturer? Hur ska den som driver en turistanläggning kompensera omgivande jordägare för tillgång till mark, slitage och de besöksvärden markanvändningen genererar?

Vad innebär EU – kommer exempelvis Frankrike att med kollektiva medel skydda småskalig osttillverkning för att gynna sin turistindustri? Bör svenska fäbodare på samma sätt hävdas som en del av det europeiska kulturarvet? Vad kräver "produktionen" av varg i form av fria ytor och rivna tamdjur? Kan man utveckla mjölkroboten så den passar betande djur? Kommer tekniken för exempelvis vård av kulturmiljöer att utvecklas så den arbetar effektivare men ger resultat motsvarande älderdomliga metoder?

Dessa och andra frågor kräver en klassisk utredning där flera discipliner behöver delta, exempelvis biologi, ekonomi, historia, sociologi och teknik.

Ulla Alm

Jag räknar skotten från slaktpistolen

Den levande sidan i slakteriet, där är det avskedet som gäller!

Jag kommer till Väddö prästgård på förmiddagen. Jag har varit igång nästan hela natten. Detta är andra vändan med sju lamm. Förra vändan hade jag sju bagglamm med mig. Denna gång har jag sju tacklamm. Mina sju tacklamm får hoppa ur bilen själva. De är vana bilåkare. De skuttar genast ut i gräset och börjar äta. Eftersom alla hoppade ut binder jag några grimskäft i takracket och går först in med tre. De hör fären bräka och springer nyfiket mot dörren. De tvekar något i dörröppningen, där inne är det dunkelt och stengolv verkar konstigt. Jag puffar litet på dem och de är snart ligger alla sju i sin box och idisslar.

Andra grupper har kommit. Några är oroliga. De har till exempel inget vatten. Dåligt av färegaren att inte ge dem det. Jag lånar ut en hink.

Här inne vill jag att ro skall råda. Hur ska det gå till nu när jag ska ge nykomlingarna hö? Jag brukar bli tvungen att ge alla hö, det blir en fin stämning då! Det är mest lamm i grupperna, bara några äldre djur. Ibland kan det sitta någon ensam stackare i en box.

Jag glömmmer aldrig den gången när "Ferdinand-kopian" satt där i hörnet. Det var det året vi hade lånat ut vår Ferdinand till Kjelle i Väddö prästgård. Kopian visade sig vara ett litet busfrö som rymt alltför mycket. Han skulle inte få vara ute mer. – Ska han vara här inne nu framöver? frågade jag. – Ja, det går inte annars, han rymmer bara, sa Kjelle. Skulle Ferdinands son sitta inomhus, vem vet hur länge? – Får jag köpa honom? – Ja, o ja, sa Kjelle.

Sagt och gjort! Han var så rädd, men jag kröp fram till den lille krabaten. Fångade honom varsamt med grimman och så gick vi in till tacklammen. Några stora blev intresserade av honom och all rädsla försvann. Han började äta av deras hö.

I den gruppen blev det sju tacklamm och ett bagglamm slaktade den dagen. Han var så trygg och fin när han följde flocken in i slaktrummet.

Här har jag kommit till ett slags mål. Djuren behöver inte växa mer. De kan inte nå till någons hjärta mer i den levandes skepnad. De är mina mest älskade ansikten. Men detta är ett mål ändå.

Jag går ut ur ladugården och runt huset. Pojkarna håller på att förbereda. De spolar golvet i den ljusa kakelklädda lokalen. Detta är tungt för dem också. Vi försöker alltid göra det så lätt för varandra som möjligt. Man orkar aldrig vara sur eftersom man är så otroligt ledsen. Hela man själv är inriktad på att orka den här passagen genom slakteriet. Om slaktaren är väldigt försenad innebär det bara att man får behålla livet på djuren ett tag till.

Jag förbereder mig genom att breda ut en jättestor presenning på marken. Där ska skinnen bredas ut genast efter det de tagits av kropparna. De ska svalna så fort som möjligt.

Går tillbaka till djuren. Kjelle öppnar dörren mellan det kaklade ljusa och den dunkla ladugården. Han ropar mjukt: - Nu är det klart. Ulla, nu kan de komma in.

Jag puffar in min lilla grupp. De är vana vid mig, lugna, trygga. När alla är inne stänger jag dörren efter mig. Jag är redo. Både Kjelle och Bille och de andra killarna som brukar hjälpa till är positiva människor. Jag skulle tro att inte heller de orkar annat än skoja litet.

Jag står i den tomma boxen och räknar skotten från slaktpistolen: - 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, nu är det klart. Jag går ut ur huset och passar på att sopa ur bajs och annat skräp ur bilen. Jag diskar baljorna som inälvorna ska ligga i. När dörren öppnas in till det kaklade och ljusa och första skinnen kommer ut tar jag emot det och breder ut det på pressen.

Om jag vill får jag gärna lära mig att klassa mina slaktkroppar. Jag brukar försöka. Det ger mer att hela tiden lära sig något nytt.

Skinnen är blodiga, smutsiga och tunga. Jag breder ut dem vartefter. Jag känner igen en del av djuren. När den första gruppen är klar är det dags att gå in och puffa in nästa grupp. Fjorton skinn får plats i pressen. När de kallnat ska de travas in i bilen.

När allt är instuvat, 14 skinn, presenningen, inälvorna i baljor – ibland har jag saltsäckar på 30 kg vardera i framsätet och hunden ovanpå säckarna. Jag bestämmer dag och tid för styckning av köttet, säger hej och far mot affären för att se om det finns några tomma banankartonger. Jag behöver 20 kartonger att leverera köttet i eftersom några beställt halva lamm.

Nu är det viktigt att skinnen blir saltade snabbt och noggrant annars blir det skador på dem. Håret lossnar. Detta är ett hästjobb. Om det inte är för varmt väder kan man vila någon timme innan man startar. De gånger jag kört två gånger fram och tillbaka mellan Överjärva och Väddö, jobbat hela natten och kanske till och med lastat själv kan jag bli tvungen att lägga mig och sova ett tag. Men då är det risk för skador på skinnen, och som man inte upptäcker förrän man hämtat dem hos Tranås Skinnberederi.

Det går åt mellan två och fyra kg salt till varje skinn och det tar ca 20 minuter att hantera varje. Det trevligaste är att skölja skinnen i rinnande vatten innan man saltar. Då slipper man dras med blodigt salt längre fram i hanteringen. Det tar lång tid och skinnen blir ofantligt tunga att bära, men de blir rena från bajs och blod och en och annan kardborre.

Skinnen ska ligga plant. Jag har gamla sängar som jag ställer ut i naturen och travar skinnen på.

Efter det fjortonde skinnen, när det har blivit kolsvart i skogen och händerna varit iskalla länge och man är blöt och genomsaltad är det inte svårt att föreställa sig sin gamlamormors arbete.

När packningen är klar, skinnen lastade och alla grejor undanplockade är ytterligare några timmaras arbete med skinnen avverkade. Sammanlagt är det 44 skinn jag ska ha hem till Överjärva för vidare transport till Tranås. Det går två i varje säck. Man får hålla av en del blött salt i en balja annars blir säckarna för tunga. Hela bilen blir proppfull. Ni börjar kanske förstå var färskinnets kostnad ligger.

Väl hemma ska alla 44 skinnen packas upp och kompletteringssaltas. Plattan utanför verkstaden är bra. Där lade jag ut en presenning och travade skinnen så platt som möjligt. Det var torsdag och det blev fredag. Vädret är nyckfullt. Det var snö

och det blev tö. När jag täckt över och paketerat skinnen ösregnade det.

Nu har nästan hela februari passerat. Skinne ligger fortfarande där i sitt paket. Det känns bra att ha gjort ett noggrant arbete. Om det varit slarvigt kunde skinnen varit skadade nu. Två moment är kvar. Det ska bedömas hur de ska klippas, om några ska ha hel längd, om de ska vara tvättbara eller ej, om de kan säljas som möbelskinn osv. Det arbetet gör jag i samband med att jag packar dem i säckar på nytt för att sedan transportera dem till Ålsten. Där bor en delägare i Tranås Skinnberederi. Så är mitt kladdiga jobb klart med de 44 skinnen.

När de sedan kommer från Tranås i pappsäckar, lockiga och glansiga, med kännetecken från älskade lammkamrater är givetvis det där jobbet glömt. Vi brukar breda ut alla fällarna överallt i Hästskostallet och drömma oss tillbaka till sommaren. Barnen ligger på dem och vi klappar och minns.

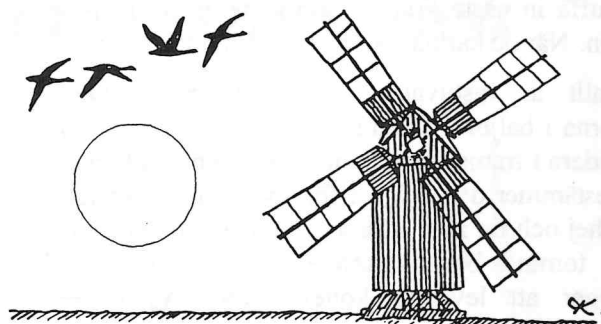
Vinsten går tillbaka till fären. Jag står ut med allt det här arbetet, varav mycket är gratis, när jag vet att det genererar nya ulliga lamm. Det är så mycket arbete bakom varje fäll och det jobbet gör jag ensam. Därför vill jag inte pruta på det pris jag satt, utom om något skinn skulle vara skadat. Jag har bestämt mig för att jag vill skänka överskottet från mitt arbete till fären och inte till kunden. Alla kunder som är måna om fären tycker det är bra.

Kingis har fått ett fult skinn och Tigertass ett litet, men de två tillhör ju djuren.

Mikaela 8 år på ullkurs hos Ulla

Nordiska Kulturlandskapsförbundets årsmöte 2002

I år är det Sveriges tur att arrangera och genomföra Förbundets årsmöte. Hela Södra Öland ingår, på grund av dess välbevarade äldre odlingslandskap, sedan november 2000 i UNESCO:s Världsarvsområden. Det föll sig som självklart att vårt årsmöte därför ska hållas på Öland. För att vi ska mötas av den öländska sommarens sol och markernas färgprakt med orkideer, insekter, fåglar mm kommer årsmötet att hållas under **tiden den 27 - 30 juni**.

Vi kommer att ha Ölands Folkhögskola, belägen inviad västra landborgsvägen några kilometer söder om Färjestaden, som bas. Där bor vi, intar våra måltider och håller våra föreläsningar mm. Inkvartering i enkel/dubbelrum inklusive frukost, lunch, middag och kaffe jämte enkel festmåltid beräknas till **ca 1800 SEK per person**. Häri ingår även transportkostnader och andra utlägg under årsmötesdagarna.

Det än så länge preliminära programmet ser ut så här.

Torsdagen den 27 juni. Start med lunch 12⁰⁰ på Folkhögskolan. Ca 1300 föreläsningar om Ölands geologi, dess kvartärhistoria och allmänna naturförhållanden. Efter middag ca 1700 fria aktiviteter, exempelvis bildföreläsning från tidigare årsmöten, kvällsexkursion till Gråborgs ruin och slätteräng för den/de som så önskar.

Fredagen den 28 juni. Efter frukost fortsatta föreläsningar om Världsarvet, dess syfte, hur ska det skötas för att dess värden ska bibehållas, vilka krav finns, vem/vilka ansvarar för arvet, brukarens roll mm. Representanter från länsstyrelsen och kommunen informerar. Efter lunch exkursion till någon/några brukare intressanta lokaler där det äldre odlingslandskapets historia är synbart, hävdade strandängar exempelvis Schäferängarna vid Ottenby. Middag ca 17⁰⁰. Kvällen som torsdagen

Lördagen den 29 juni. Efter frukost heldagsexkursion till bl.a. Stora alvaret med start troligtvis från Skarpa Alby och vandring mot Dröstorps forntidsby. Alvarets historia, flora och fauna. Besök i Eketorps borg med rekonstruerad bebyggelse, museum mm. Lunch och kaffe i fält. Hemkomst ca 17³⁰. 19³⁰ Enkel festmåltid med gäster.

Söndagen den 30 juni. Efter frukost årsmötesförhandlingar med start 09³⁰. Efter lunch hemfärd.

Din anmälan om deltagande, om Du önskar enkel- eller dubbelrum samt om Du önskar lunch den 27 resp. 30 juni bör snarast – dock **senast den 15 maj** - göras till:
Arnold Samuelsson, Tre Vänners väg 58, 393 59 Kalmar, tel 0480-14 216. (Anmäl gärna på ett vykort*.)
Epost arnold.samuelsson@swipnet.se eller arnold.samuelsson@sverige.nu

Väl mött.

A handwritten signature in dark ink, appearing to read 'Arnold'.

*) Ange namn, adress, telefonnummer och önskat boende.

SVENSKA VÄRLDSARV

Södra Ölands odlingslandskap

Motiveringen för världsarvet är:

Södra Ölands landskap är präglad av dess långa kulturhistoria och anpassningen till de naturliga förutsättningarna i form av platsens geologi och topografi. Södra Öland är ett unikt exempel på mänsklig bosättning där de olika landskapstyperna på en enskild ö tagits till vara på ett optimalt sätt.

Södra Ölands odlingslandskap är världsarv sedan år 2000. Området omfattar över 56 000 hektar. Det består av en kalkstensplatå med flack lutning mot öster och en tvär erosionsbrant i väster. Det innehåller intressanta kyrkor och karaktärgivande väderkvarnar samt många genuina radbyar med åkrar och en stor variation av fodermarker för kreaturen.

Mest omtalade av dessa är sjömarkerna och alvaren, betesallmäningarna på byarnas utmarker. (Jämför de skånska fäladerna [fællesmarkerna] med alvaren där också *alla* i byn fick *vara* med sina betesdjur.) Det finns även stäppartade sandhedar och hävdade slätterängar. Flera relikta och kulturberoende arter förekommer.

De första ölänningarna började bruka jorden redan på stenåldern för omkring 5000 år sedan. Det människoformade landskapet bär från den tiden spår från olika skeden av odlingens historia. Dessa finns idag bevarade sida vid sida med en jordbruksbygd som fortfarande lever och förändras.

Bråbygden

I begreppet Bråbygden ingår byarna Krösås, Krokshult, höckhult, Tåthult, Fallebo, Källeryd, Bråhult, Saxtorp, Lilla och Stora Bråbo, Östantorp, Bjälebo, Humleryd, Applekulla och Gullhanetorp.

Boskapsskötsel i kombination med utnyttjande av skogen för såväl foderproduktion som virke har gett basen för jordbruket.

Det karaktäristiska för landskapet i Bråbygden är de små åkrarna, som ligger i mosaik med ängar och hagar. Trägardegårdar och topphuggna träd understryker det typiska. Bebyggelsen är blandad, men flera välbevarade 1800-talsbyggnader ingår.

Björk är förhärskande i betesmarken. Dessutom finns enebäckar och helt kala hagar.

Litteraturtips om Södra Öland och Bråbygden:

Ottenby – naturen och historien. Ekstam m. fl.

Triandrum förlag 1997. Rec. Lommen nr 19.

Bygden där vinden vände. Aronsson. Prisma 1999. Rec. Lommen nr 26.

*I många hundra år slog man och räfsade den 300 ha stora Schäferängen för hand.
Nils Forshed i Ottenby – naturen och historien*

En presentation:

Päivi Maaranen

Jag är ny i styrelsen och medlem i Nordiska kulturlandskapsförbundet från år 1999. Då var jag med på det resande årsmötet på Skärgårdshavet här i Finland och mötte ganska många medlemmar där.

Jag har jobbat som forskare vid Museiverket i Helsingfors från 1995. Före detta jobbade jag också vid Museiverket som deltidsarbetare från 1990. Bland annat har jag erfarenhet från arkeologiska utgrävningar och inventeringar samt administrativa uppgifter. Från år 1997 har jag varit ansvarig för forminnesvård i Nyland och Östra Nyland runt Helsingfors. Jag har arbetat både med förhistoriska och historiska forminnesplatser i många olika slags projekt.

Nu arbetar jag vid Åbo universitetet i Björneborg som lärare (från den 1 oktober 2001 till den 30 september 2002).

Spela på en näverpjätt

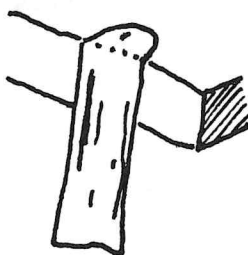
Ta näver från en björk med fin och slät bark.

Ju tjockare näverpjätt du gör, desto starkare ljud får du, men den blir mer svårspelad.

Runda av kanterna i ena änden annars kittlar det när du spelar.

Vik den avrundade kanten ca 5 mm, gärna över en skarp kant.

Sätt näverpjätten mot munnen, spänn läpparna och blås!

Man har där börjat ett nytt utbildningsprogram som behandlar landskapsforskning, kulturarvsforskning och digital kultur.

Som biämnen är det möjligt att studera kulturturism, arkeologisk kulturproduktion och museologi i framtiden. Jag har ansvar för att planera den arkeologiska kulturproduktionen och ge presentationer för landskapsforskningen.

Jag har själv studerat arkeologi, geologi och kulturgeografi vid Helsingfors universitetet (FL/arkeologi). Som forskare har jag arbetat med kulturlandskapsfrågor. Landskapsutveckling samt samverkan mellan människan och miljön är de mest intressanta forskningsproblem jag känner till. Kulturlandskapsutvecklingen från istiden till medeltiden i Finland är det som jag mest har forskat med, men jag har också arbetat med frågor om historiska perioder.

En fråga Hur förtärde Fredman potatis?

I vilken form kan Fredman ha förtärt potatis hos Mor Maja Myra i Solgränden? Brännvin (som jag i mig drar) eller raggmunk (trind och platt)?

Kerstin Pettersson i Sparreholm undrar.
Rätt öppnade svar belönas vid årsmötet.

*Krögarmadamer raska,
stärken mig på min resa,
när jag till fädrens aska
samlas skall i natt!
Krögarna stå baska,
rödblommiga och hesa,
borga mig knappt en flaska
på min gamla hatt.
Mor, där på tavlan vid disken
stryk ut två öre för fisken,
dito det öret
för det gamla smöret,
noch för den ålen
i gröna skålen,
noch för den här potates, som jag i mig drar –*

Carl Michael Bellman:
Fredmans Epistel N: 79 (Karon i luren tutar, 1785)

NORDISKA KULTUR- LANDSKAPSFÖRBUNDET

LOMMEN, ISSN 1102-6553 är en tidning för förbundets medlemmar.

STYRELSEN tar emot idéer och svarar på frågor om förbundet. Det går bra att kontakta vem som helst. Den som har ordet "kontakt" efter sitt namn har dock som särskild uppgift att hålla det nationella medlemsregistret aktuellt. Årsavgiften är 200 kronor eller 20 € för enskilt medlemsskap och 30 kr resp 3 € för familjemedlemmar. Studenter och pensionärer betalar 100 kr resp 10 €. Institutioner kan betala 500 kr eller 50 €, vilket ger vissa förmåner.

ORDFÖRANDE

Arnold Samuelsson, Tre vänners väg 58,
S-393 59 KALMAR. Tel +46-(0)480-14 216.
Arbete: Högskolan i Kalmar. Tel +46-(0)480-44 62 50.

VICE ORDFÖRANDE

Anders Myrtue, kontakt, Tarupvej 4, DK-5210 ODENSE.
Tel +45 66 162 882. Arbete: Den fynske Landsby,
byggningshist. afd. Sejerskovvej 20, DK-5260 ODENSE S.
Tel. +45 66 148 814 lok 4651 eller +45 66 131 372.
Fax +45 65 907 376. Email anders.myrtue@odmus.dk

SEKRETERARE

Cristina Prytz, Wäsby gård, S-640 25 JULITA.
Tel +46-(0)150-915 26, +46-(0)708-16 37 96.
Arbete: Julita Sveriges lantbruksmuseum, S-640 25 JULITA.
Tel +46-(0)150-912 90, Fax +46-(0)150-91 309.
Email: cristina.prytz@nordm.se

KASSÖR

Steinar Sørli, kontakt, Svartediksv. 14 c, N-5009 BERGEN.
Tel +47 97 16 07 04. Arbete: Fylkesmannen i Hordaland,
Lantbr. avd. PB 7315, N-5020 BERGEN.
Tel +47 55 57 21 54. Fax +47 55 57 21 41.
Email: steinar.sorli@fm-ho.stat.no

Kurt Borella, Tornebjerggårdsvej 5,
DK-3400 HILLERÖD. Tel +45 48 17 41 81.
Arbete: Allerød kommune, Vassingrødvej 2,
DK-3540 LYNGE. Tel +45 48 18 80 66,
Fax +45 48 18 78 46. Email: kubo@alleroed.dk

Jan Morten Høglø, N-7750 NAMDALSEID
Tel +47 74 27 98 14, Email: jan.hoglo@c2i.net

Anna Lind, kontakt, Kyrkogårdsgatan 16 F,
S-752 24 UPPSALA.
Tel +46 (0)18-5031 17, +46 (0)70-370 53 97.
Arbete: Naturvårdsverket, S-106 48 STOCKHOLM
Tel +46 (0)8-698 13 29, Fax +46 (0)8-698 10 42
Email: anna.lind@environ.se

Päivi Maaranen, kontakt Timmerdammsvägen 5 J 109,
SF-00640 HELSINGFORS. Tel. +358-40-86 49 406.
Email: paivi.maaranen@nba.fi

Camilla Rosengren, Båtviksallé 10 C 40,
SF-00810 HELSINGFORS.
Tel +358-9-693 19 48, Arbete +358-9-693 13 10
Email: camilla.rosengren@sci.net

Styrelsens kontakter på ISLAND, FÄRÖARNA och ÅLAND är

Birgitta Spur, Sigurjón Olafsson Museum,
Laugarnestanga 70, IS-105 REYKJAVIK. Tel +354 553 29 06,
Fax +354 581 45 53.

Simun Arge, Föroya Fornminnisavni Hoivik,
PB 1155, FR-110 TÖRSHAVN.
Tel +298 10 700

Marita Karlsson, V. Skolgatan 1,
SF-22100 MARIEHAMN. Tel +358-18-16 887.
Arbete: Landskapsstyrelsen, PB 60,
SF-22101 MARIEHAMN.
Tel +358-18-25 000, Fax +358-18-17 440.

REDAKTÖR

Kelvin Ekeland, Hålsjö 8375, S-820 64 NÄSVIKEN.
Tel +46-(0)650-335 39, Fax +46-(0)650-381 86.
Email bergils.ekeland@telia.com

KANSLI

Nordiska kulturlandskapsförbundet,
Hälsinglands museum,
Storgatan 31, S-824 30 HUDIKSVALL.
Tel +46 (0)650-196 00, Fax +46-(0)650-381 86
Email: halsinglands.museum@hudiksvall.se

Postgirokonton finns i respektive land

Danmark: 8 96 50 80 (c/o Anders Myrtue)
Finland: 8 000 54-1099 421 (c/o Liisa Eerikäinen)
från 1 april 2002 nr: 800018-70845295 (c/o Päivi Maaranen)
Norge: 0533 07 03 603 (c/o Steinar Sørli)
Sverige: 77 52 09-0 (c/o Anna Lind)

- Det finns sanning och lögn, och en massa olika uppfattningar om vilket som är vilket.